

ד. מאחר ומדת הדין מעכבת את הגאולה, מדוע יש לחכות ולצפות בכל עת למשיח?
ה. מהו המספר המנימלי של הצדיקים בעולם, שבכל דור ודור?
א. המשיח מכונה 'בר נפלי' על שם אקים את סכת דויד הנפלת.

ב. רבי זירא בקש מהחכמים שהתעסקו בו לידע מתי הוא בא, שלא לעשות כן כדי שלא ירחקוהו, לפי שאין המשיח בא אלא בהסח הדעת ממנו.
עוד על מניעת ההתעסקות בענין זמן ביאת המשיח ובמאורעות הנלוים לו – ע' בשו"ת שבט הלוי ח"י א.

ג. אמרו תיפח עצמם של מחשבי קצין, שהיו אומרים כיון שהגיע עת (נראה שכצ"ל) הקץ ולא בא – שוב אינו בא. אלא יש לחכות לו תמיד.

ד. אעפ"י שמדת הדין מעכבת, יש לחכות לגאולה בכל עת – לקבל שכר, שנאמר אשרי כל חוכי לו.

ה. צדיקים המקבלים פני שכינה שבכל דור, אינם פחותים משלשים וששה. אלו הם המסתכלים באספקלריא המאירה, אבל באספקלריא שאינה מאירה – יש שמונה עשר אלף.
וצדיקים (מסתכלים באספקלריא המאירה) היכולים להכנס ללא נטילת רשות, הם מועטים ביותר ואין מספרם ידוע.

דף צח

רו. א. האם יבוא המשיח במהירות אם לאו?

ב. האם איוו החכמים להיות נוכחים בתקופת ביאת המשיח?

ג. מה שמו של משיח?

א. זכו ישראל – יבוא 'עם ענני שמיא' (כלומר במהירות. רש"י). לא זכו – עני ורוכב על חמור (כעני הבא על החמור בעצלתים).

ב. רבי יוחנן, עולא ורבה אמרו: 'ייתי ולא איחמיניה' – מרוב צרות שיבואו באותה תקופה, אינם רוצים להיות בה. ואף על פי שיש עמם תורה ומעשים טובים – יראו פן יגרום החטא. ואילו רב יוסף אמר: הלואי ואזכה לראותו, ואפילו אם אשב בצל הרעי של חמורו – ובלבד שאראנו.

ג. דבי ר' שילא אמרי: שילה שמו; דבי ר' ינאי: ינון שמו; דבי ר' חנינא: חנינה שמו. ויש אומרים: מנחם בן חזקיה שמו. ורבנן אמרי: חיוורא דבי רבי שמו (- מצורע של בית רבי).

דף צט

רז. א. משך ימות המשיח, כמה?

ב. נבואות הטובה שנתנבאו הנביאים לאחרית הימים – מתי הן יתגשמו וכלפי מי הן אמורות?

א. נחלקו דעות החכמים כמה הם ימות המשיח:
40 שנה (רבי אליעזר); 70 שנה (רבי אלעזר בן עזריה); שלשה דורות (רבי – אחד תנא); 400 שנה (רבי דוסא); 365 שנה (רבי – לאידך ברייתא. וי"ג 563000 שנה. ערש"י ורמ"ה); 7000 שנה (אבימי בריה דר' אבהו); כמיום שנברא העולם ועד עכשו (רבי יהודה אמר שמואל); כמימי נח עד עכשו (רבי נחמן בר יצחק). רבי הילל אומר: אין משיח לישראל, שעל חזקיה נאמרו כל הנבואות לימות המשיח – אלא הקב"ה ימלוך בעצמו ויגאלם לבדו. ודחו את דבריו (רבי גידל אמר רב (לעיל) ורב יוסף).

ב. לדעת רבי יוחנן, הנביאים כולם לא נתנבאו אלא לימות המשיח, אבל לעולם הבא – 'עין לא ראתה אלקים זולתך'.

וזה שלא כפי דעת שמואל שאמר אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכויות בלבד (וכן כתב הרמב"ם).

וכן נחלקו האם אותן נבואות יחולו על בעלי תשובה, אבל צדיקים גמורים – עין לא ראתה... (ריו"ח), או להפך, בעלי תשובה יקבלו שכר יותר (ר' אבהו).

ועוד אמר רבי יוחנן: כל הנביאים כולם לא נתנבאו אלא לדבקים בתלמידי חכמים, כגון למשיא בתו לת"ח, עושה עמו פרקמטיא ומהנהו מנכסיו, אבל ת"ח עצמן – 'עין לא ראתה...'.
ר.ח. א. כלפי מי אמר הכתוב כי דבר ה' בזה ואת מצותו הפר, הכרת תכרת...?

ב. מהיכן יצא עמלק שציער את ישראל, ומדוע?

ג. מהי מעלתו ושכרו של העוסק בתורה לשמה?

ד. מהי מעלתו של המלמד בן חברו תורה או המעשה את חברו לדבר מצוה? ומה גנותו של הנמנע מללמד לאחרים?

ה. היכי דמי 'אפיקורוס'?

ו. היכי דמי 'מגלה פנים בתורה שלא כהלכה'?

א. כי דבר ה' בזה – דרשוהו בכמה פנים;

– זה האומר אין תורה מן השמים [ואפילו אמר כן רק על דקדוק אחד, קל-חומר או גזרה-שוה];

– זה המגלה פנים בתורה;

– הלומד תורה ואינו מלמדה (ר' מאיר);

– כל מי שאינו משגיח על המשנה (שעושה כמי שאינה עיקר (רש"י). ר' נתן);

– כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק (ר' נהוראי);

– זה העובד עבודת כוכבים (ר' ישמעאל).

ואת מצותו הפר – זה המפר ברית בשר [מכאן אמר רבי אליעזר המודעי: המחלל את הקדשים, והמבזה את המועדות, והמפר בריתו של אברהם אבינו, והמגלה פנים בתורה שלא כהלכה, והמלכין פני חברו ברבים – אע"פ שיש בידו תורה ומעשים טובים, אין לו חלק לעולם הבא].

ב. עמלק יצא מאליפו ומתמנע פלגשו. ואמרו הטעם, שלא היה לאברהם יצחק ויעקב לרחק את תמנע כשבאה לפניהם להתגיר.

ג. העוסק בתורה לשמה – משים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה... (ר' אלכסנדר); – כאילו בנה פלטרין של מעלה ושל מטה... (רב); – אף מגין על כל העולם כולו (ר' יוחנן); – אף מקרב את הגאולה (לוי).
ועוד זוכה לדברים הרבה, כמו ששנינו בפרק 'קנין תורה'.

ד. כל המלמד את בן חברו תורה – מעלה עליו הכתוב כאילו עשאו... (ריש לקיש); – כאילו עשאו לדברי תורה (ר' אלעזר); כאילו עשאו לעצמו (רבא).
כל המעשה את חברו לדבר מצוה, מעלה עליו הכתוב כאילו עשאו (ר' אבהו).
היה רבי מאיר אומר: הלומד תורה ואינו מלמדה – זהו דבר ה' בזה.
'הכותב או מבאר אותה למען המשכילים יבינו והתלמידים יעמדו על האמת ויוסיפו לקח טוב – אין למוד גדול מזה ואין כבוד לתורה גדול ממנו' (לשון ריעב"ץ).

ה. היכי דמי אפיקורוס – יש אומרים: המבזה תלמידי חכמים. וי"א: המבזה חברו בפני תלמידי חכמים. וי"א: כגון אלו האומרים, מה מועילים לנו תלמידי החכמים, להם עצמן הם קורין ושונין ולא לנו, (ואינם יודעים שהעולם מתקיים עליהם). וי"א: אפילו זלזול קל בת"ח, כגון תלמיד שאמר לפני רבו 'כך אמרנו שם' ולא אמר 'כך אמר מר', או כגון האומר 'לא חדשו לנו החכמים על הכתוב בתורה'. או כגון: 'הני רבנן'.

ו. 'מגלה פנים בתורה' – יש אומרים: היינו מבזה ת"ח. וי"א: מבזה חברו בפני ת"ח. וי"א: האומר שעסק התורה אינו מועיל לעולם. וי"א: זה הדורש בתורה דרשות של דופי, כדרך שעשה מנשה.

דף ק

ט. א. מה ענינו וענשו של הקורא בספרים החיצונים?

ב. האם מותר לקרוא בספר 'בן סירא'?

ג. אלו לקחי חכמה ודרך ארץ מספר בן סירא מוזכרות בסוגיא?

א. רבי עקיבא אומר: הקורא בספרים החיצונים אין לו חלק לעולם הבא. ופרשו בברייתא: ספרי צדוקים. פרש"י: שכופרים בא-ל חי. והרי"ף פרש: בספרים שפרשו התנ"ך על פי דעתם ולא סמכו על מדרש חכמים, כי בדבריהם יש צד מינות. ואפילו בדברי חכמה ודברים טובים שבהם אסור לקרות.
נחלקו הדעות אודות קריאה בספרי מינים [על ידי גדולים שקדמה יראתם לחכמתם] כדי להבין ולהורות.

ב. רב יוסף אסר לקרוא בספר בן סירא. ודוקא בדברי הבל ורעות רוח שבו, כמו 'זלדקן-קורטמן, עבדקן-סכסן...', אבל הדברים טובים שבו – אף דורשם ברבים.

ג. אמרות חכמה מספר בן סירא המובאים בסוגיא:

לא תינטוש גילדנא מאודניה דלא ליזיל משכיה לחבלא, אלא צלי יתיה בנורא ואיכול ביה תרתין גריצים.
(תרגום: אל תפשיט דג מאוזנו, שלא ילך עורו לאיבוד, אלא צלהו באש ואכול בו שתים חלות). אם